

חרבות ברזל: אין 'שעון חול מדיני' אך נדרשות החלטות ברורות

מאת אל"מ (מיל') שי שבתאי
מבט מבס"א, מס' 2,224, 22 באוקטובר 2023

תקציר: בשונה ממערכות קודמות אין הפעם מגבלה של 'שעון חול מדיני' על ישראל, וראוי להוריד סוגיה זו מעל הפרק על מנת לאפשר את הכרעת חמאס במבצע קרקעי נרחב. עם זאת, היכולת לייצר מצב זה לאורך זמן הוא בידיה של ישראל. על מנת לתחזק אותו נדרשות מספר החלטות ברורות והקמת ותפעול המנגנונים הנדרשים ליישומן.

מתקפת הפתע של חמאס ב-7 באוקטובר 2023 שינתה מן היסוד את המצב האסטרטגי. מוסכמות שחלו על אירועים בעבר, אינן חלות על המצב החדש, ואף מפריעות לבהירות האסטרטגית והמוסרית הנדרשת. אחת ממוסכמות מיותרות אלו הנה המשך העיסוק ב'שעון חול מדיני', קרי, בהערכת מצב הבוחנת את המגבלות הבינלאומיות על פעולתה הצבאית של ישראל.

ברקע להשתנות היסודית בסוגיה זו עומדים מספר פרמטרים. בראש ובראשונה מאפייניו של האויב. חמאס חשף את פניו האמיתיים. לא מדובר רק בארגון טרור – כפי שהוא מתויג ברשימות רבות בעולם – אלא בכזה העוסק בפשעים נגד האנושות ובג'נוסייד. מומחים לסוגיה טוענים – על סמך תקדים סרברניצה – שגם אם המימוש של השמדת העם הייתה מקומית ולא מוחלטת, הרי שהכוונות של החמאס (להגיע עד קריית גת לפחות) והמעשים שביצע מעמידים אותו בקריטריון זה. במצב זה ישראל מקבלת את ההכשר הן בשל הנסיבות הנוכחיות והן בשל ההיסטוריה, להשמיד את יכולתו הארגון לבצע רצח עם ולחסל או להעמיד לדין את ראשיו על כוונותיהן הרצחניות. זו מלחמת מגן מהמוצדקות שהיו בעולם מאז מלחמת העולם השנייה.

הפרמטר השני הוא גישתה של ארצות הברית. הנהגתה מבינה היטב את ההקשר של האויב – עבודה זהו 'רגע ה-11 בספטמבר'. המחויבות ההיסטורית של ארצות הברית לקיומה של ישראל נוסדה עבור רגעים כאלו. ברור שבחברה האמריקנית המשוסעת והמפולגת לא הכול מסכימים על כך, אך הזרם המרכזי תומך תמיכה נרחבת בישראל ובמעשיה, ובראשם הנשיא ביידן ושר החוץ בלינקן שמחויבותם לביטחונה ולעתידה של ישראל לא הייתה מעורערת מעולם. המחויבות האמריקנית למלחמת המגן להשמדת יכולות חמאס כל כך גבוהה, שארצות הברית ביצעה מספר מהלכים חסרי תקדים של פריסת כוחות ביציבה מאיימת ואגרסיבית מול חזבאללה וחברים נוספים בקואליציה האיראנית על מנת להרתיע אותם מלהפריע במיקוד בחמאס ומהעברת אמל"ח חיוני לישראל. אך מה שיותר חסר תקדים הוא החניכה של ראשי הממשל לקבלת ההחלטות

הישראלית: עקב בצד אגודל הם מייעצים לראשי הצמרת המדינית והביטחונית על מנת שאלו יקבלו את החלטות הנכונות, שיאפשרו את מיגור החמאס.

הפרמטר השלישי הוא תיחום המערכה. איראן וחזבאללה מסתכלים בהשתאות על ההחלטה ההתאבדותית שקיבלה הנהגת חמאס בעזה ביציאה למתקפת הפתע. הן גם לא מעוניינות לבזבז נכסים אסטרטגיים המגנים על הישרדותם ויכולת הפעולה שלהם לאורך זמן על מנת לנסות להציל את חמאס, במיוחד כשאיום אמריקני מונח על צווארם. במצב זה דווקא פעולה נחרצת להשמדת יכולות חמאס ולמיגורו ולא להיפך מחזקת את הימנעותם מלהתערב במערכה. הפגנת העוצמה הצפויה של צה"ל על חמאס בעזה תקרר את הרצון של נצראללה לטעום ולו מקצת מהיכולות הישראליות, במיוחד כשהדבר קשור לטיפול בשרידות האישית של גורמי הנהגה.

הפרמטר הרביעי הא המצב האזורי. מדינות ערב המתונות – סעודיה, ירדן, מצרים והאחרות – מביעות בפומבי אי-הסכמה עם גישת ישראל מטעמים של ביטחון פנים ודעת קהל. יש להן גם חששות אמיתיים, בהן אגע בהתייחסות לצעדים הנדרשים. עם זאת, הפגנת עוצמתה הצבאית של ישראל - ושיוקום דימויה לאחר הכישלון במענה הראשוני למתקפת הפתע – מהווים יסוד בביטחון הלאומי של מדינות אלו הנשען על הגישה האקטיבית הישראלית מול איומים באזור כחלק ממעטפת ההגנה עליהן. ולכן, למרות צעדים פומביים כאלו ואחרים הן תומכות במהלך למיגור חמאס.

הפרמטר החמישי הוא הזירה הבינלאומית. המלחמה באוקראינה גרמה לגלי הלם בדעת הקהל בעולם המערבי בכלל ובמערב אירופה בפרט. המלחמה ההרסנית חזרה לתודעה. תושבים באירופה הבינו שהם יכולים למצוא עצמם במציאות שממנה התרחקו והדחיקו מאז מלחמת העולם השנייה. במדינות לא דמוקרטיות – כמו סין ורוסיה – ההסתכלות על סוגיות הומניטאריות מתחילה באינטרסים לאומיים. האדישות הבינלאומית הכמעט מוחלטת למהלך הנעת האוכלוסייה הארמנית על-ידי אזרביג'אן לפני מספר שבועות היא ביטוי מובהק להלך הרוח של אדישות כלפי פעולות מלחמתיות, שאינן רצח עם. למרות שישראל תמיד יוחדה לרעה והופלתה בהיבטי הפעלת כוח, הרי שהחיבור בין הלך הרוח העולמי המעודכן למהלך הג'נוסייד של חמאס משנים את התמונה.

הפרמטר השישי הוא הכלכלי. ישראל הולכת להיפגע כלכלית באופן קשה מהמלחמה, אך הכלכלה הישראלית תתאושש ממנה, כפי שקרה אחרי מלחמות קודמות. מהרבה סיבות זה לא יהיה 'העשור האבוד' שלאחר מלחמת יום כיפור, שנבע מטעויות חמורות שביצעו קברניטי המשק. אחד הדברים שיקלו על תהליך ההתאוששות, הוא העובדה שהמשק הישראלי יגיע אליו יציב יותר, ממה שהיה קודם לכן. המחלוקות סביב הרפורמה המשפטית החלישה את המשק הישראלי, מצב של התאוששות ממלחמה כואבת תביא להאצת הצמיחה המחודשת.

מכל הסיבות הללו ועוד אין הפעם 'שעון חול מדיני', וחשוב להוריד סוגיה זו מעל השולחן בקבלת החלטות. עם זאת, את המצב הזה יש לתחזק. המסר של החונך האמריקני הוא שעל מנת שישראל תוכל להשמיד את היכולות הצבאיות של חמאס ולמגר את שלטונו הג'נוסידי, היא נדרשת למספר החלטות ברורות והפעלה של מנגנונים אפקטיביים ליישומם.

ההחלטה הראשונה היא ההחלטיות: ישראל צריכה להציב את המטרה הברורה של הכרעת חמאס במבצע קרקעי ולדבוק בה עד להשלמתה. כל היסוס או נכונות להידברות – כולל בסוגיית החטופים – ייתפסו כוויתור על הבהירות האסטרטגית והמוסרית. בשונה ממערכות קודמות, הנחרצות במימוש היעדים הצבאיים מגדילה את חופש הפעולה ולא מפחיתה אותו. ההכרעה הצבאית של חמאס (לא טיהור השטח) צריכה להסתיים תוך מספר שבועות.

ההחלטה השנייה היא המענה ההומניטארי: כחלק מהמבצע הצבאי על ישראל לעמוד בדרישות אמנת ז'נבה הרביעית לטיפול בשטח כבוש. עליה להבטיח אספקת הצרכים הבסיסיים של האוכלוסייה, גם אם חלקם יגיעו לידי חמאס; לפעול לחזרת האוכלוסייה למקומות מגוריה לאחר סיום שלב הטיהור מתוך עזה או כאלו שיברחו ממנה באופן זמני; להבטיח שמתקנים, מוסדות ומנגנונים שלטוניים המטפלים באוכלוסייה לא יושמדו תוך כדי לחימה, ושתיווצר רציפות בהעסקה ובתשלום משכורות למועסקים בהם; ועוד.

ההחלטה השלישית היא תכנון היום שאחרי: על ישראל לבנות – יחד עם ארצות הברית ושותפות בינלאומיות ואזוריות – את המנגנון שיאפשר לשירותים האזרחיים ברצועת עזה את המימון ואת המעטפת הניהולית להמשך תפקודם (למשל, מנהלת פלסטינית – אזורית – בינלאומית משותפת). אסור לעשות את הטעות שעשו האמריקנים בעיראק של חיסול המנגנונים האזרחיים רק כי חלק מאנשיהם הם תומכי חמאס (במקרה העיראקי: אנשי בעת'), ושעלתה לאמריקנים בעשור של לחימה קשה עד לבנייה מחדש של מנגנוני השלטון.

ההחלטה הרביעית היא הניראות: מה שמבצעים מבחינה הומניטארית ובהיבטי היום שאחרי צריך להיות מוצג ומדוברר היטב. יש להימנע מהתבטאויות של שרים בכירים על ענישה קולקטיבית קשה. השדרה המרכזית של מקבלי ההחלטות המדיניים והצבאיים – בדגש על חברי קבינט המלחמה – צריכה להיות אחידה במסרים ברורים.

ההחלטה החמישית היא ההידברות עם סעודיה ומצרים: אלו יהיו – יחד עם מאע"מ – שחקניות מפתח בייצוב השירותים האזרחיים בעזה ביום שאחרי במיוחד נוכח חוסר התפקוד והעדר היכולות של הרשות הפלסטינית. למצרים יש דאגות לגיטימיות: היא לא רוצה לראות שני מיליון פליטים פלסטיניים בסיני. ייתכן שאפשר יהיה להגיע עימה להסכם בינלאומי – כפי שהאיחוד האירופי עשה מול טורקיה בהקשר של פליטים מסוריה – קליטה זמנית של מאות אלפים עבור סיוע כלכלי. ההתדיינות מול סעודיה על עתיד עזה וחלקה בו תצטרף למשא ומתן המואץ לשלום ביום שלאחר סיום עיקר הלחימה.

ההחלטה השישית היא תיחום גבולות המערכה: על ישראל להימנע מהרפתקאות מיותרות ביוזמתה מול חזבאללה ולתת לאמריקנים להוביל בסוגיה זו. זאת, לצד מוכנות אופרטיבית מלאה למכה קשה מאוד לארגון וללבנון – אפשר בשיתוף פעולה עם ארצות הברית - במידה שנצראללה יתבלבל כמו הנהגת חמאס בעזה.

ההחלטה השביעית היא העמדה לדין של ראשי חמאס: צמרת ארגון חמאס – זו שתיוותר בחיים – צריכה לעמוד לדין בבית דין מיוחד בירושלים על פשעים נגד האנושות ורצח עם. זה היעד של המגדלור המוסרי שאנחנו בונים, שיחזק את כל המאמצים האחרים. לסיכום, במלחמת חרבות-ברזל אין שעון מדיני המגביל את פעילות ישראל, אך על מנת לשמר מצב זה על ההנהגה המדינית והצבאית לקבל וליישם את ההחלטות שפורטו.

אל"מ (מיל") שי שבתאי הוא חוקר בכיר במרכז בס"א, מומחה לביטחון לאומי, תכנון אסטרטגי ותקשורת אסטרטגית. אסטרטג בתחום הגנת הסייבר ויועץ לחברות מובילות בישראל. שי עומד לסיים את הדוקטורט שלו באוניברסיטת בר-אילן.